

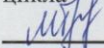
МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

МО «Закаменский район»

МАОУ «Ехэ-Цакирская средняя общеобразовательная школа»

РАССМОТРЕНО на заседании
МО учителей гуманитарного
цикла

 /Максарова М.Б./
Протокол №1 от «30» 08 2023г

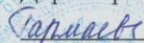
СОГЛАСОВАНО

Замдиректора по УВР

 /Аршанова И.Л./
Протокол №1 от «30» 08 2023г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

 /Гармаева Х.В./
Протокол №24 от «31» 08 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета

«Бурятский язык»

для 8 класса основного общего образования

на 2023-2024 учебный год

Составитель: Цырендоржиева Оюна Мэлсовна,
учитель бурятского языка и литературы

у. Ехэ-Цакир, 2023 г.

Тайлбари бэшэг

8-дахи классай буряад хэлээр ажалай программа иимэ нормативна документнүүд дээрэ үндэһэлнэ:

- Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования ФГОС;
- Примерная рабочая программа учебного предмета «Родной (бурятский) язык» для общеобразовательных организаций с обучением на родном (бурятском) языке 5-9 классы (одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию);
- Учебный план МАОУ “Ехэ-Цакирская СОШ”; Основная образовательная программа основного общего образования МАОУ “Ехэ-Цакирская СОШ”; Годовой календарный учебный график МАОУ “Ехэ-Цакирская СОШ”.

Ажалай программа бэелүүлгэдэ иимэ хуралсалай ном хэрэглэгдэхэ зэргэтэй.

С.Г.Ошоров, Ж.Ц.Жамбуева ” Буряад хэлэн”, Улан-Удэ, «Бэлиг»,2016 г.

Шухала шадабари ба дадалнууд

Нурагшад 8-дахи класс дүүргэхэдээ, иимэнүүд шадабари ба дадалтай (**предметные результаты**) болохо ёһотой:

нэрэ ба үйлэ холбуулалнуудай гол ба дулдыданги үгэнүүдые гаргадаг хэлэлгын хубинуудые зүбөөр олохо;

сүлөө ба тогтомол холбуулалнуудые илгаруулха;

мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо (тааралдал, хүтэлбэри, шадарлал) зүбөөр илгаруулха;

нэгэ бүридэлтэ ба хоёр бүридэлтэ мэдүүлэлнүүдые илгаруулжа шадаха;

нэгэ түрэл гэшүүдтэй, хандалгатай, оролто үгэнүүдтэй, тусгаарлагдаһан гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдые үгүүлжэ, зохёожо шадаха;

бэшэгэй дүримүүдые, сэглэлтын тэмдэгүүдые дахуулалтай, сэхэ хэлэлгэтэй, нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдтэ ба бусад хэрэгтэй дүримүүдтэ зүбөөр хэрэглэхэ.

Метапредметнэ шадабари: бээ гуримшуулаад ябаха шадабари

(регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиха;

- багшатаяа сугтаа хуралсалай проблемнэ асуудал яажа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха;

- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;

- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ нураха, критеринүүдые зохёохо.

Оршон тойрониё шудалха шадабари (познавательные УУД):

- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;

- текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идеянь ямар бэ?

- үгөөр хэлэгдэнэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;

- анализ, синтез хэхэ;
- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохи холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо;
- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;
- хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол аман ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;
- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог гү, али диалог хэрэглэжэ шадаха;
- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;
- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;
- асуудалнууды табиха.

Нуралсалай ажалда дифференцированнэ, творческо, элдэб нюруугай даабаринууд дурадхагдана.

Метапредметнэ шадабаринуудаар нурагшадые хангахаар проектнэ хүдэлмэринүүд хараалагданхай. Иимэ зохоохы ажал гү, али түсэл бэлүүлэгдэхэ:

- Гурбалжангууд
- Хүгжэмэй буряд инструментнүүд
- Ньютагайм дайнай ба ажалай ветеранууд

Программын бүридэл

1. Буряд хэлэн – арадай хэлэн
2. Дабталга.
3. Синтаксис.
4. Холбуулал.
5. Мэдүүлэл.
6. Юрын мэдүүлэл.
7. Дахуулал.
8. Дабталга.
9. Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.

Программын байгуулга ба удха

(102 час)

Буряд хэлэн – арадай хэлэн (1 саг)

Урда классуудта үзэһэнөө дабталга. (5 час)

Синтаксис (4 саг)

Холбуулал (4 час)

Холбуулал тухай ойлгосо. Холбуулалай илгарал: тогтомол ба сүлөө холбуулалнууд. Холбоо үгэнүүд, тэдэнэй илгарал. Холбоо үгэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэжэ

хургалга. Олон янзын (синонимична) холбоо үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэхэ шадабаритай болголго.

Мэдүүлэл (3 час)

Олон янзын (юрэ хөөрэхэн, асууһан, идхәһан, шангадхәһан) мэдүүлэлнүүд. Тэдэнэй илгаанууд ба сэглэлтын тэмдэгүүд. Удхын сохилто. Удхын сохилто ба үгэнүүдэй һуури байра хэрэглэжэ, мэдүүлэлэй шухала үгэ илгаруулан хэлэжэ хургалга.

Юрын мэдүүлэл (4 час)

Юрын ба орёо мэдүүлэлнүүд тухай ойлгосо. Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо. Үгэнүүдэй нягта ба нягта бэшэ холбоонууд. Тааралдал, хүтэлбэри, шадарлал. Мэдүүлэлэй гэшүүд. Хоёр бүридэлтэ ба нэгэ бүридэлтэ юрын мэдүүлэлнүүд. Юрын мэдүүлэлэй илгарал. Дутуу мэдүүлэл.

Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд (4 час)

Нэрлүүлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Нэрлүүлэгшые заагша. Хэлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Юрын хэлэгшэ. Бүридэмэл хэлэгшэ. Бүридэмэл нэрэ хэлэгшэ. Бүридэмэл үйлэ хэлэгшэ. Хэлэгшын холболто. Нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоёрой хоорондо зурлаа табилга. Хэлэгшын зүйр үгэнүүд.

Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд (5 час)

Элирхэйлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Хабсаргалта, тэрэнэй илгарал. Нэмэлтэ. Сэхэ ба хазагай нэмэлтэ. Ушарлагша, тэрэнэй илгарал. Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй байра. Юрын гэшүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэжэ һуралга. Нэмэлтэ, элирхэйлэгшын орондо таараха синонимуудые хэрэглэлгэ.

Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд (3 час)

Тусгаарлалга тухай юрэнхы ойлгосо. Тусгаарлагдаһан гэшүүдые хоолойн аялгаар илгалга. Хабсаргалта тусгаарлалга, тэрэнэй сэглэлтын тэмдэг. Мэдүүлэлэй гэшүүдые тодо болгоһон үгэнүүдые тусгаарлалга. Тусгаарлалгын сэглэлтын тэмдэгүүд. Тусгаарлалгатай, хабсаргалтатай мэдүүлэлнүүдые зүб аялгатайгаар хэлэжэ, уншажа һуралга. Тусгаарлагдаһан гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдые зүбөөр үгүүлхэ шадабаритай болголго. Иимэ мэдүүлэлнүүдые алдуугүйгөөр бэшэхэ дадалтай болголго.

Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд (4 час)

Нэгэ түрэл гэшүүд тухай ойлгосо. Нэгэ түрэл ба нэгэ түрэл бэшэ элирхэйлэгшәнүүд. Нэгэ түрэл гэшүүдэй холболто үгэнүүд. Хоолойн аялгаар холболдоһон нэгэ түрэл гэшүүд. Хэдэн зэргэлээ нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүд. Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэл доторхи хамтадхәһан үгэ. Хамтадхәһан үгэтэй нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдые зүб аялгатайгаар хэлэжэ һуралга. Эдэ мэдүүлэлнүүд соо сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табиha шада-баритай болголго.

Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд, тэдэнэй илгарал (4 час)

Оролто үгэнүүдтэй мэдүүлэлнүүд. Оролто мэдүүлэлнүүд. Оролто үгэнүүдые ба оролто мэдүүлэлнүүдые хоолойн аялгаар илгалга. Оролто үгэнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Оролто мэдүүлэлнүүдые запятой, зурлаа, хаалтаар илгалга. Хандалга. Мэдүүлэл дотор хандалгын һуури. Хандалгые хоолойн аялгаар илгалга ба хандалгын сэглэлтын тэмдэгүүд. Хэлэхэн һанал бодолдоо хандалгаяа оролто үгэнүүдэй туһаар гарган, харуулжа шадалга. Аянгалһан үгэнүүд ба үгэ мэдүүлэлнүүд. Хандалгатай, оролто үгэнүүдтэй, оролто мэдүүлэлнүүдтэй, аянгалһан үгэнүүдтэй мэдүүлэлнүүдые зүб аялгатайгаар хэлэхэ шадабаритай болголго. Эдэ мэдүүлэлнүүдтэ сэглэлтын тэмдэгүүдые табиha шадабаритай болголго.

Дахуулалтай мэдүүлэлнүүд (5 час)

Дахуулал тухай юрэнхы ойлгосо. Юрын дахуулал. Бээ дааһан дахуулал. Тэдэниие зүб аялгатайгаар үгүүлэлгэ ба сэглэлтын тэмдэгүүд.

Жэл соо үзэхэнөө дабталга (7 час)

Үгуулэл. Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ (9 час)

Бүхэли зохёолой гү, али тэрэнэй али нэгэ бүлэгэйн удхада дүтэрхыгөөр, синтаксисэйнгээ талаар бүри орёо (дэлгэрэнгы юрын мэдүүлэлнүүдтэй) текстнүүдые удхадань дүтэрхыгөөр хэрэглэлгэ ба найруулга бэшэлгэ.

Бүхэли зохёолой гү, али тэрэнэй али нэгэ удха тухай өөрынгөө һанал бодомжо харуулангаа, хуряангыгаар аман хөөрэлгэ ба найруулга бэшэлгэ.

Уншаһан зохёолой удхада табигдаһан асуудалнуудта элдэб цитата, баримтатай дэлгэрэнгы харюунуудые бэшэлгэ.

Кинофильмын, зүжэгэй ба уран зохёолой ямар нэгэн герой тухай зохёолго бэшэлгэ.

Юрын байгуулгатай орёо мэдүүлэлнүүдһээ бүридэһэн хөөрөөнүүдые ородһоо буряад хэлэн дээрэ оршуулга.

Һайндэр гү, али һурагшадай амаралта тухай аман ба бэшэмэл хөөрөөн.

Ариг сэбэрые сахилга, бэын тамир тухай сэдэбүүдтэ бодомжолгын зүйлнүүдтэйгээр аман ба бэшэмэл зохёолго бэшэлгэ.

Һуралсалай ном соохи уран зохёолһоо шэлэгдэһэн үгүүлэлэй удхые богонихоноор (конспект) бэшэлгэ. Уншаһан номойнгоо гол удхые тобшоор найруулан бэшэлгэ (аннотаци). Нютагайнгаа гү, али «Буряад үнэн» сониндо багахан үгүүлэл бэшэлгэ.

Шалгалтын хүдэлмэри (6 час)

**Буряад хэлээр 8-дахи классай тематическа түсэб
I-дэхи четверть, 18 час**

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
1	Буряад хэлэн – арадай хэлэн	1
	Дабталга (5 час)	
2	Фонетикэ. Графика.	1
3-4	Орфографи	2
5-6	Морфологи	2
7*	Грамматическа даабаритай диктант	1
8	Буряад хэлэнэй байгуулга	1
9	Синтагматика тухай	1
10	Синтаксис тухай	1
11	Хэшээл-практикум	1
	Холбуулал (4 час)	
12	Холбуулал тухай ойлгосо. Холбуулалай илгарал: тогтомол ба сүлөө, нэрэ ба үйлэ.	1
13	Практическа хүдэлмэри	1
14	Тааралдал, хүтэлбэри	1
15	Шадарлал	1
	Мэдүүлэл (3 час)	
16	Мэдүүлэл тухай ойлгосо. Мэдүүлэлэй байгуулгаараа илгарал.	1

17	Мэдүүлэлэй хэлэгдэһэн зорилгоороо илгарал.	1
18	Шалгалтын хүдэлмэри	1

II-дохи четверть, 14 час

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
1	Дутуу ба хүсэд мэдүүлэлнүүд.	1
	Юрын мэдүүлэл (3 час)	
2	Юрын мэдүүлэлэй илгарал: нэгэ бүридэлтэ ба хоер бүридэлтэ. Нэгэ бүридэлтэ мэдүүлэлэй илгарал. Нэрлэһэн.	1
3	Нюургүй, тодо бэшэ нюуртай мэдүүлэл	1
4	Тодо нюуртай мэдүүлэл	1
5	Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэл	1
6*	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1
	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд (4 час)	
7	Нэрлүүлэгшэ, ба тэрэнэй гаралга. Нэрлүүлэгшые заагша.	1
8	Хэлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Юрын хэлэгшэ ба бүридэмэл хэлэгшэ; нэрэ хэлэгшэ ба үйлэ хэлэгшэ	1
9	Практическа хүдэлмэри	1
10	Хэлэгшын холболто. Хэлэгшын зүйр үгэнүүд. Нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоерой хоорондо зурлаа табилга.	1
	Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд (5 час)	
11	Элирхэйлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Хабсаргалта.	1
12	Нэмэлтэ	1
13	Сэхэ ба хазагай нэмэлтэ	1
14	Шалгалтын хүдэлмэри	

III-дахи четверть, 20 час

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
1-2	Ушарлагша, тэрэнэй илгарал	2
3*	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1
	Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд (3 час)	
4	Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд.	1
5	Тусгаарлалга	1
6	Практическа хүдэлмэри	1
7*	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1
	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд (4 час)	
8	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд	1
9	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүдэй холболто үгэ	1
10	Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэл доторхи хамтадхаһан үгэ	1
11	Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэл соо сэглэлтын тэмдэгүүд	1
12-13	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2
	Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд(4 час)	

14	Оролто үгэнүүдтэй мэдүүлэлнүүд, сэглэлтын тэмдэгүүд.	1
15	Оролто мэдүүлэлнүүд. Тэдэниие запятой, зурлаа, хаалтаар илгалга.	1
16	Хандалгатай мэдүүлэлнүүд. Хандалгыг хоолойн аялгаар илгалга ба хандалгын сэглэлтын тэмдэгүүд.	1
17	Аянгалхан үгэнүүд ба үгэ мэдүүлэлнүүд. Тэдээн соохи сэглэлтын тэмдэгүүд.	1
18	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ Уран зохиолхоо шэлэгдэнэн үгүүлэлэй удхыг богонихоноор (конспект) бэшэлгэ.	1
19	Уншаһан номойнгоо гол удхыг тобшоор найруулан бэшэлгэ (аннотаци)	1
20	Шалгалтын хүдэлмэри	1

IV-дэхи четверть, 18 час

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
	Дахуулалтай мэдүүлэлнүүд (5 час)	
1	Дахуулал тухай юрэнхы ойлгосо.	1
2	Причастна дахуулал	1
3	Деепричастна дахуулал	1
4	Юрын дахуулал	1
5	Бэеэ дааһан дахуулал	1
6	Дахуулалай шүүлбэри	1
7	Шалгалтын хүдэлмэри	1
	Дабталга (7 час)	
8-9	Холбуулал	2
10-11	Мэдүүлэл	2
12-13	Дахуулал	2
14	Практическа хүдэлмэри	1
15	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Нургуулиингаа «Эрдэм» сониндо багахан үгүүлэл бэшэхэ.	
16	Жэл соо үзэхэнөө дабталга	1
17	Шалгалтын хүдэлмэри	1
18	Резерв	1